

Τα Δυτικά Βαλκάνια σε Κρίσιμο Σταυροδρόμι

Τα κύρια σημεία

Το Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, που έχει ιδρύσει ο Σύνδεσμος ΑΕ και Επιχειρηματικότητας, διοργάνωσε διαδικτυακή συζήτηση με θέμα: Τα Δυτικά Βαλκάνια σε κρίσιμο σταυροδρόμι. Ομιλητές ήταν: οι **Ιωάννης Αρμακόλας**, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και Κύριος Ερευνητής στο Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), ο **Νίκος Τζιφάκης**, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και ο **Γεώργιος Χρηστίδης**, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και Επισκέπτης Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας. Τη συζήτηση συντόνισε ο **Χαράλαμπος Τσαρδανίδης**, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Διευθυντής, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (ΙΔΟΣ).

Ο κ. Ιωάννης Αρμακόλας παρατήρησε ότι στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων υφίσταται μια πολυεπίπεδη κρίση με κοινωνικοοικονομική και πολιτική διάσταση, αλλά και γεωπολιτικές προεκτάσεις, η οποία κλιμακώνεται και προκαλεί ανησυχίες. Η ανησυχία που αφορά στη διάλυση της Ομοσπονδίας Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, σε συνδυασμό με την πολιτική αναταραχή που επικρατεί στην Βόρεια Μακεδονία, καθώς με τις σχέσεις Κοσόβου - Σερβίας, στο Μαυροβούνιο και στην Αλβανία δεν είναι διάχυτη μόνο στα Δυτικά Βαλκάνια, αλλά πλέον έχει ξεπεράσει τα σύνορα των Βαλκανίων και έχει γίνει ζήτημα στα διεθνή ΜΜΕ. Μάλιστα το 2020 παρατηρήθηκε κλιμάκωση της κρίσης που σιγόβραζε πολλά χρόνια στην περιοχή.

Όσον αφορά το Κόσοβο, ο κ. Αρμακόλας, σημείωσε ότι το 1/3 μόλις του σερβικού πληθυσμού που κατοικεί στο βόρειο Κόσοβο καθώς και η πλειοψηφία που κατοικεί στο υπόλοιπο Κόσοβο έχουν αποδεχτεί τα νέα δεδομένα της αυτοανακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κόσοβου. Η διαμάχη μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου αφορά, συνεπώς, το Βόρειο Κόσοβο του οποίου ο πληθυσμός (σερβικός και μη) έχει πειστεί από το σερβικό καθεστώς ότι δεν

θα ενσωματωθεί ποτέ στο (ανεξάρτητο) Κόσοβο και ότι θα παραμείνει συνδεδεμένος με το Βελιγράδι.

Σχετικά με το Μαυροβούνιο ο κ. Αρμακόλας σημείωσε ότι για πολλά χρόνια ήταν μια σταθερή χώρα που εντάχθηκε νωρίς στο ΝΑΤΟ. Ωστόσο, ήταν φαινομενικά μόνο ήρεμη. Πρόσφατα, με αφορμή μια κυβερνητική αλλαγή στη χώρα και τις αντιδράσεις του Βελιγραδίου και των φιλοσερβικών κομμάτων του Μαυροβουνίου, εντάθηκε η πόλωση μεταξύ των δύο χωρών.

Σύμφωνα με τον κ. Αρμακόλα υπάρχει άγνοια στην ελληνική κοινή γνώμη για τα βαλκανικά ζητήματα. Σημείωσε, ότι η Ελλάδα έχει καλές σχέσεις με το Κόσοβο αν και δεν το έχει αναγνωρίσει. Όμως, αυτό δεν είναι αρκετό για την γαλήνη στη περιοχή. Θα πρέπει να τεθεί το ζήτημα αναγνώρισης του Κοσόβου αλλά σε χρόνο που θα κριθεί κατάλληλος για τα ελληνικά συμφέροντα ώστε προηγουμένως να ξεπεραστούν παγιωμένα στερεότυπα. Αν και το ζήτημα της αναγνώρισης του Κοσόβου, πρέπει να απασχολήσει την εξωτερική μας πολιτική, η πολιτική τάξη της χώρας και η κοινή γνώμη δεν φαίνεται να προβληματίζονται. Ο κ. Αρμακόλας, τόνισε ότι το ζήτημα αναγνώρισης του Κόσοβου δεν θα πρέπει να συνδεθεί ούτε με το ζήτημα της κατεχόμενης Βόρειας Κύπρου που είναι διαφορετικό, ούτε με τα εκκρεμή ζητήματα Ελλάδας- Αλβανίας σε μια προσπάθεια απόσπασης υποχωρήσεων από τα Τίρανα. Προβαίνει δε στην εκτίμηση, ότι το συμφέρον της Ελλάδας είναι να ενισχυθεί η κρατική ισχύς του Κοσόβου. και να αποτραπεί οποιαδήποτε καινούργια εδαφική αναδιανομή στα Δυτικά Βαλκάνια που θα ήταν καταστροφική και μη αποδεκτή από την ΕΕ. Εξ άλλου η Βοσνία Ερζεγοβίνη είναι ένα αναγνωρισμένο κράτος από τη διεθνή κοινότητα του οποίου το πρόβλημα δεν είναι η πολυεθνικότητα αλλά η λειτουργικότητα των κρατικών και πολιτειακών θεσμών.

Αναφορικά με την κυβερνητική σταθερότητα στην Βόρεια Μακεδονία ο κ. Αρμακόλας διαπίστωσε ότι ο Ζάεφ και το κόμμα του SDSM (Σοσιαλδημοκρατικό), ήρθε στην εξουσία επειδή είχε κινητοποιηθεί η κοινωνία πολιτών εναντίον της κατάστασης που επικρατούσε επί Γκρούεφσκι και της διακυβέρνησης της χώρας από το VMRO με την ελπίδα να γίνουν αλλαγές στη χώρα ώστε να απομακρυνθεί από τον φαύλο κύκλο του εθνικισμού. Ο Ζάεφ είχε απήτηση, αλλά ο ίδιος και η κυβέρνησή του απώλεσαν τη δυναμική τους όχι μόνο λόγω της αποτυχίας έναρξης των

ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ αλλά και λόγω της μη επίλυσης των ζητημάτων διαφθοράς και ανάπτυξης της οικονομίας της χώρας. Στην ουσία δεν έχει αυξηθεί η επιρροή του VMRO, αλλά έχει μειωθεί η απήχηση του SDSM. Αυτούς τους ψηφοφόρους θα μπορέσει να κερδίσει εκ νέου το SDSM με την μείωση της διαφθοράς και τη βελτίωση του οικονομικού κλίματος. Αν, ωστόσο, το επίπεδο διαφθοράς που υπάρχει ακόμα και σε ανώτατα κυβερνητικά στελέχη συνεχιστεί να υφίσταται, και η χώρα δεν εμφανίσει πρόοδο στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την ΕΕ, τότε είναι πιθανό η απήχηση του SDSM να μειωθεί ακόμα περισσότερο. Χωρίς αμφιβολία το κόμμα του Ζάεφ είχε κάνει κάποια σημαντικά βήματα σε σχέση με τα διεθνή ζητήματα όπως στις σχέσεις με Ελλάδα και την Αλβανία. Παρατήρησε δε, ότι οι εκατέρωθεν δεσμεύσεις που απορρέουν από τη Συμφωνία των Πρεσπών υλοποιούνται κανονικά με βάση χρονοδιάγραμμα, και ότι είναι ψευδείς οι ειδήσεις που διαρρέουν στην Ελλάδα για τη μη εφαρμογή της. Μάλιστα, η Βόρεια Μακεδονία πιστεύει στον ηγετικό ρόλο της Ελλάδας.

Σε σχέση με τους αλβανικούς πληθυσμούς της Βόρειας Μακεδονίας, που παρουσιάζουν αυξανόμενη τάση ενσωμάτωσης στη Βόρεια Μακεδονία, ο κ. Αρμακόλας, σημείωσε ότι ο βασικός κομματικός πυλώνας των αλβανικών κομμάτων είναι το DUI του Ali Ahmeti, το οποίο ίσως είναι και το πιο πετυχημένο κόμμα στην Βόρεια Μακεδονία, καθώς βρίσκεται συνεχώς στην εξουσία τα τελευταία είκοσι χρόνια, αν και φαίνεται να μειώνει την επιρροή του. Το κόμμα αυτό, όπως και όλα τα αλβανικά κόμματα, στηρίζεται σε πελατειακά δίκτυα και έχει στην πολιτική του ατζέντα την προώθηση των αλβανικών συμφερόντων και την εδραίωση της ισχύος της αλβανικής κοινότητας στο εσωτερικό της χώρας, χωρίς να υπονομεύει την ανεξαρτησία της και χωρίς να υφίσταται ζήτημα απόσχισης, όπως συμβαίνει στη Βοσνία ή στο Κόσοβο...

Ο κ. Αρμακόλας επέκρινε την αμφίσημη πολιτική της ΕΕ στο ζήτημα της ένταξης στην ΕΕ των Δυτικών Βαλκανίων και παρατήρησε ότι η Ουγγαρία του Όρμπαν έχει διαμορφώσει μια συγκροτημένη πολιτική για τα Δυτικά Βαλκάνια που συστηματικά ναρκοθετεί την επιρροή της ΕΕ στη περιοχή: , όσο

το όραμα ένταξης στην Ε.Ε. απομακρύνεται, τόσο η επιρροή του Όρμπαν αλλά και των Τουρκίας και Ρωσίας αυξάνεται .

Σύμφωνα με τον **κ. Νικόλαο Τζιφάκη** η βασική αιτία για πολλά προβλήματα της περιοχής είναι η απουσία της Δύσης, η οποία επέτρεψε σε ένα κλεπτοκρατικό σύστημα να «ανθίσει». Ειδικά τώρα με το Κόσοβο, οι Σέρβοι που κατοικούν στο Βόρειο τμήμα της χώρας (μόλις το 1/3 των Σέρβων του Κοσόβου) τείνουν να επιθυμούν την απόσπαση της περιοχής και την ένωση με τη Σερβία. Ωστόσο, δεν συμβαίνει το ίδιο με τους λοιπούς Σέρβους που έχουν αποδεχτεί την ανεξαρτησία του Κοσόβου. Την περίοδο 2011-2018 υπήρχε η προσδοκία της εξομάλυνσης των σχέσεων Βελιγραδίου-Πρίστινας και της επίλυσης όλων των προβλημάτων. Όμως, οι διαπραγματεύσεις αν και ξεκίνησαν καλά με την επίλυση αρκετών τεχνικών ζητημάτων, έχουν φθάσει σε αδιέξοδο όταν υπεισήλθαν σε σοβαρότερα ζητήματα, όπως η δημιουργία στο Κόσοβο της ένωσης σερβικών δήμων, παρόλο είχε συμφωνηθεί και από τις δύο πλευρές. Και βέβαια δεν θα πρέπει να μην συνυπολογισθεί η σημαντική επιρροή της Ρωσίας και της Κίνας στον σερβικό πληθυσμό.

Ως προς την Ελλάδα, αυτή θα πρέπει να προχωρήσει στην αναγνώριση του Κοσόβου, για να αναχαιτιστεί μεταξύ άλλων η τουρκική διείσδυση στην περιοχή. Το Κόσοβο, για τον κ. Τζιφάκη, είναι σημαντικό για την Ελλάδα λόγω γεωγραφικής εγγύτητας (η Πρίστινα απέχει μόλις ογδόντα μόλις χιλιόμετρα από τα Σκόπια) και λόγω σημαντικών επενδυτικών ευκαιριών. Η Σερβία, άλλωστε, έχει ουσιαστικά αποδεχτεί ότι έχει απολέσει το Κόσοβο. Εξάλλου, οι σχέσεις Κόσοβου-Αλβανίας διακατέχονται αυτή την περίοδο από δυσπιστία με αποτέλεσμα οι δύο χώρες να μην είναι τόσο κοντά όσο νομίζουμε. Ο κ. Τζιφάκης παρατήρησε ότι η οπτική της Κύπρου που υπαγόρευσε την ελληνική στάση της μη αναγνώρισης του Κοσόβου ήταν λάθος. Αν φοβόμασταν παραλληλισμούς μεταξύ της αυτοαποκαλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» και του Κοσόβου, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι η «ΤΔΒΚ» έχει αναγνωριστεί μόνο από την Τουρκία, ενώ η ανεξαρτησία του Κοσόβου έχει αναγνωριστεί από εκατό και πλέον χώρες. Παράλληλα, η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, που έκρινε ότι δεν ήταν παράνομη η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του

Κοσόβου, ανέφερε ρητά ότι η περίπτωση αυτή δεν συνιστά προηγούμενο για την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος. Όσον αφορά το επιχείρημα της επίδειξης αλληλεγγύης προς τη Σερβία, ο κ. Τζιφάκης σημείωσε, αφενός, τις πολύ στενές σχέσεις Σερβίας-Τουρκίας και, αφετέρου, το γεγονός ότι η Σερβία είχε αναγνωρίσει από το 1996 τη γειτονική μας χώρα με το τότε συνταγματικό της όνομα ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Κατά τον κ. Τζιφάκη το σενάριο αλλαγής συνόρων στα Δυτικά Βαλκάνια εξακολουθεί να έχει υποστηρικτές διεθνώς, όμως είναι εξαιρετικά επικίνδυνο τόσο για την περιοχή όσο και για την Ελλάδα ενόσω αμφισβητεί η Τουρκία τη Συνθήκη της Λωζάνης. Βέβαια, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη βρίσκεται σε αδιέξοδο λόγω των παρατηρούμενων εκεί διαλυτικών τάσεων που ενισχύονται από τους δισταγμούς της Δύσης να χρησιμοποιήσει το εργαλείο των κυρώσεων σε όσους θέτουν σε κίνδυνο την εφαρμογή της συμφωνία του Ντέιτον. Ταυτόχρονα, παρατηρείται σημαντική εμπλοκή της Σερβίας, της Κροατίας και της Τουρκίας στη περιοχή. Θεωρεί δε ότι το πρόβλημα δεν είναι τόσο η άνοδος του εθνικισμού όσο η εργαλειοποίηση του από συγκεκριμένες πολιτικές ελίτ για να παραμείνουν στην εξουσία.

Αναφορικά με τις εξελίξεις στη Βόρεια Μακεδονία, ο κ. Τζιφάκης, υποστήριξε ότι δεν υπάρχει εκλογική ενίσχυση του VMRO-DMPNE. Το πρόβλημα έγκειται, όπως υπογράμμισε, στη μη αντιμετώπιση της διαφθοράς, στην αναποτελεσματικότητα του κράτους (π.χ. στην πανδημία και στις φωτιές που ξέσπασαν το καλοκαίρι του 2021) και άλλα ζητήματα της Κυβέρνησης του Ζάεφ, πέραν από τη παρατηρούμενη στασιμότητα στην ευρωπαϊκή προοπτική τις χώρας εξ αίτιας της στάσης της Βουλγαρίας. Ο κ. Τζιφάκης, αναφορικά με τις σχέσεις Ελλάδας-Βόρειας Μακεδονίας, υπογραμμίζει τη συστηματική παρουσία του ελληνικού επιχειρηματικού κόσμου στην γειτονική χώρα και τη σταθερή επιθυμία για στενές σχέσεις. Πιστεύει ότι υπάρχουν πολλές προσδοκίες από την συμφωνία των Πρεσπών και ότι τα προβλήματα θα επιλυθούν παρόλες τις εκκρεμότητες, όπως αυτή των εμπορικών σημάτων. Η ολοκλήρωση των εκκρεμών οικονομικών συμφωνιών θα διευκολύνει ακόμα περισσότερο την ελληνική επιχειρηματικότητα στην Βόρεια Μακεδονία. Η Ελλάδα αποτελεί μέχρι και σήμερα έναν από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της Βόρειας Μακεδονίας. Μάλιστα ο κ. Τζιφάκης

παρατήρησε, πως η συμφωνία των Πρεσπών θα βοηθήσει μεταξύ άλλων και στην υπογραφή συμφωνίας αποφυγής διπλής φορολόγησης.

Για το θέμα της ετοιμότητας των Δυτικών Βαλκανίων να ενταχθούν στην ΕΕ ο κ. Τζιφάκης, διαπίστωσε την ύπαρξη ενός παραδόξου. Αφενός η ένταξη είναι μια πολιτική διαδικασία, αφού εμπλέκει τα κράτη-μέλη της ΕΕ, και αφετέρου μια τεχνοκρατική διαδικασία στην οποία ηγετικό ρόλο παίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αυτές οι διαδικασίες δεν προχωρούν πάντα παράλληλα. Ορισμένα κράτη-μέλη παγώνουν ή επιταχύνουν τις διαδικασίες, ανάλογα με παραμέτρους της εσωτερικής τους πολιτικής, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσπαθεί να προχωρήσει τη διαδικασία ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων. Η αντιφατική αυτή στάση της ΕΕ αντανακλάται για παράδειγμα στις σχέσεις της ΕΕ με τη Σερβία. Η Σερβία τα τελευταία χρόνια είναι στις τέσσερις χώρες παγκοσμίως με την μεγαλύτερη δημοκρατική οπισθοχώρηση. Έχει εδραιώσει ένα ανελεύθερο καθεστώς, στο οποίο δεν υπάρχει αντιπολίτευση εντός του Κοινοβουλίου. Παρόλα αυτά, η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνεχάρη τον Πρόεδρο της Σερβίας τον Σεπτέμβριο του 2021 για την πρόοδο που έχει επιτελέσει στο πεδίο του κράτους δικαίου. Μάλιστα ο νυν Επίτροπος Διεύθυνσης, ο οποίος διετέλεσε συνεργάτης του Ούγγρου πρωθυπουργού Όρμπαν, δείχνει να εξυπηρετεί τα στενά συμφέροντα της σημερινής ουγγρικής κυβέρνησης στην περιοχή, η οποία επιθυμεί την ένταξη στην ΕΕ νέων κρατών-μελών που θα συμμερίζονται τις προβληματικές αντιλήψεις της σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η σημερινή κατάσταση, όπως ο κ. Τζιφάκης υποστηρίζει, πλήττει το κύρος της ΕΕ. Το Μαυροβούνιο, στο οποίο ο Τζουκάνοβιτς βρίσκεται στην εξουσία επί τριάντα έτη έχει προχωρήσει σημαντικά τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, ενώ η Βόρεια Μακεδονία, η οποία έχει δείξει καλύτερα δείγματα σε θέματα Κράτους Δικαίου βρίσκεται ακόμη στην αφετηρία.

Σχετικά με το αλβανικό ζήτημα ο **κ. Γεώργιος Χρηστίδης** εκτιμά ότι το αλβανικό ζήτημα διαχέεται σε όλα τα Δυτικά Βαλκάνια. Η αλβανική προσέγγιση τονίζει την αποκατάσταση της αδικίας, που είχε σημειωθεί με την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την επιβολή της διαίρεσης της

(μεγάλης) Αλβανίας σε διαφορετικά κράτη. Ευτυχώς δεν συμεριζονται όλοι οι Αλβανοί αυτή την οπτική. Από αλβανική σκοπιά, οι εξελίξεις, που σημειώθηκαν μετά την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1991, έχουν αποκαταστήσει ως ένα βαθμό αυτή την ιστορική αδικία. Το όραμα μιας «Ενωμένης Αλβανίας» αν και υπαρκτό δεν υποστηρίζεται από τα βασικά αλβανικά κόμματα, ούτε της Αλβανίας ούτε της Βόρειας Μακεδονίας. Εκτίμησε δε ότι εάν προχωρήσει η ευρωπαϊκή πορεία των Δυτικών Βαλκανίων, θα υποχωρήσει και η προοπτική αλλαγής συνόρων. Έτσι, κ. Χρηστίδης παρατήρησε ότι οι Αλβανοί στο Κόσοβο έχουν στενότερη σχέση με τους Αλβανούς της Βόρειας Μακεδονίας παρά με την Αλβανία.

Η αναγνώριση του Κοσόβου από την Ελλάδα βρίσκει σύμφωνο τον κ. Χρηστίδη. Μια τέτοια ενέργεια θα προωθήσει την εικόνα της Ελλάδας. Ωστόσο, υπό συζήτηση παραμένει το ακριβές χρονικό σημείο μιας τέτοιας κίνησης. Μια επιπλέον παράμετρος που έχει υποστηριχθεί από Έλληνες διπλωμάτες είναι αν και κατά πόσο μια κίνηση αναγνώρισης του Κοσόβου θα πρέπει να συνδεθεί με τις ελληνοαλβανικές σχέσεις.

Σχετικά με τις πολιτικές εξελίξεις στη Βόρεια Μακεδονία, ο κ. Χρηστίδης, παρατηρεί ότι τυχόν επιστροφή στην εξουσία του VMRO – DPMNE θα εξαρτηθεί από το κεντρικό ζήτημα της ευρωπαϊκής πορείας της Βόρειας Μακεδονίας και πιο συγκεκριμένα από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Αναφορικά με τις βουλγαρικές αντιρρήσεις, ο κ. Χρηστίδης ανέφερε ότι η Σόφια προσπαθεί να εκμαιεύσει μια ικανοποιητική λύση σε μια σειρά από ζητήματα που απασχολούν και τον πολιτικό κόσμο και την βουλγαρική κοινωνία εδώ και πολλά χρόνια. Τα ζητήματα αυτά επικεντρώνονται στην υπεράσπιση της ιστορικής κληρονομιάς τους καθώς επίσης και της γλώσσας. Δεδομένου όμως ότι ζητήματα ταυτότητας δεν επιλύονται σε σύντομο χρονικό διάστημα, δεν θα πρέπει αυτά να εμποδίζουν την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Βόρειας Μακεδονίας: οι διαφορές αυτές μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο διαπραγμάτευσης και κατά τη διάρκεια των συνολικότερων ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Βόρειας Μακεδονίας οι οποίες αναμένεται να έχουν διάρκεια. Το παράδοξο είναι ότι ενώ η Βουλγαρία υπέγραψε Συμφωνία Καλής Γειτονίας με τη Βόρεια Μακεδονία, στη συνέχεια ανέδειξε διμερή δισεπίλυτα ζητήματα ταυτότητας.

Αναφορικά με τη Συμφωνία των Πρεσπών, σχετικά με σημασία της οποίας γίνεται προσπάθεια υποβάθμισης από τα ελληνικά ΜΜΕ, ο κ. Χρηστίδης επεσήμαινε ότι για την επωφελή και για τις δύο πλευρές υλοποίησή της σ' όλες της διαστάσεις της απαιτείται πολιτική βούληση και ενεργό ενδιαφέρον, καθώς δεν υφίσταται κάποιος «αυτοματισμός εφαρμογής της».

Τη συζήτηση μπορείτε να την παρακολουθήσετε στο You tube στον σύνδεσμο: <https://youtu.be/POviBMQDDms>